

Κεφάλαιο 7

Το Αλβανικό Έπος

Το 1939 ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο έναν χρόνο αργότερα, στις 28 Οκτωβρίου 1940, όταν της επιτέθηκαν οι Ιταλοί.

▲ Εθαιογραφία του Αλέξ. Αλεξανδράκη με τον τίτλο «Πυροβολικό στο ποτάμι», Αθήνα, συλλογή οικογένειας Αλεξανδράκη

Μετά την ήττα της στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Γερμανία έχασε αρκετά εδάφη, ενώ εξαναγκάστηκε να πληρώσει μεγάλες αποζημιώσεις και να μειώσει δρασικά το στρατό της. Αλλά και η πηπημένη Βουλγαρία υποχρεώθηκε να παραχωρήσει τη Δυτική Θράκη στην Ελλάδα.

Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου πολλά δημοκρατικά πολιτεύματα κατέρρευσαν και τα διαδέχθηκαν δικτατορίες. Στη Γερμανία το 1933 πήρε την εξουσία ο αρχηγός του ναζιστικού κόμματος Αδόλφος Χίτλερ, που υποσχόταν να ξανακάνει τη χώρα υπολογίσιμη δύναμη από τους αντιπάλους της. Από το 1922 στην Ιταλία είχε επικρατήσει ο ιδρυτής του φασιστικού κόμμα-

τος, Μπενίτο Μουσολίνι. Το 1936 η Ιταλία συμμαχόταν με τη Γερμανία (άξονας Ρώμης-Βερολίνου), στην προσπάθειά της να κυριαρχήσει στη Μεσόγειο και στα Βαλκάνια, επαναφέροντας την ένταση και τους φόβους ενός νέου πολέμου πάνω από την Ευρώπη.

Οι φόβοι δεν άργησαν να επαληθευτούν. Ο Χίτλερ ανάγκασε την Αυστρία να ενωθεί με τη Γερμανία ενώ τον επόμενο χρόνο εισέβαλε στην Τσεχοσλοβακία. Παράλληλα ο ιταλικός στρατός κατέλαβε το 1939 την Αλβανία, κρούοντας το καμπανάκι του κινδύνου για την Ελλάδα.

Η ιταλική επιθετικότητα δεν βρήκε την Ελλάδα απροετοίμαστη. Ο Ιωάννης Μεταξάς είχε ήδη από το 1936 φροντίσει για τη στρατιωτική προετοιμασία της χώρας. Έτσι, διπλασίασε τις πολεμικές δαπάνες, μερίμνησε για τη δημιουργία αξιόπιστου πυροβολικού και εκπόνησε σχέδια μάχης για ενδεχόμενες επιθέσεις από τη Βουλγαρία και αργότερα από την Ιταλία.

Το 1939 ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, όταν ο γερμανικός στρατός εισέβαλε στη γειτονική Πολωνία, που την ασφάλειά της είχε εγγυηθεί η Αγγλία. Πολλές χώρες της Ευρώπης, με πρώτες την Αγγλία και τη Γαλλία, κήρυξαν πόλεμο στις δυνάμεις του Άξονα, σχηματίζοντας τη δική τους συμμαχία. Ο πόλεμος γρήγορα επεκτάθηκε κι έγινε παγκόσμιος. Με τον Άξονα συμμαχόταν η Ιαπωνία, ενώ με τους Συμμάχους συντάχθηκε η Ρωσία και κατόπιν οι ΗΠΑ.

Η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο τον Οκτώβριο του 1940. Είχαν προηγηθεί εχθρικές ιταλικές ενέργειες, με σοβαρότερη τον *τορπιλισμό* του καταδρομικού «Έλλη» από ιταλικό υποβρύχιο, τον Δεκαπενταύγουστο του 1940, στο λιμάνι της Τήνου. Δύομιση μήνες αργότερα, χαράματα της 28^{ης} Οκτωβρίου, ο Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα Γκράτσι επέδωσε στον Μεταξά *τελεσίγραφο* ζητώντας την παράδοση της χώρας. Η άρνηση του Μεταξά εξ ονόματος όλων των Ελλήνων σήμανε την αρχή του πολέμου.

Λίγο αργότερα ιταλικά στρατεύματα εισέβαλαν από τα ελληνοαλβανικά σύνορα, με σκοπό να καταλάβουν αρχικά την Ήπειρο. Ταυτόχρονα μία ομάδα *Αλπινιστών* διείσδυσε στη Βόρεια Πίνδο για να χτυπήσει στα νώτα τους οχυρωμένους Έλληνες και να εμποδίσει την άφιξη ενισχύσεων από τη Θεσσαλία.

Όμως ο ελληνικός στρατός αμύνθηκε με επιτυχία, ενώ οι Ιταλοί Αλπινιστές εξουδετερώθηκαν στις χιονισμένες χαράδρες του Σμόλικα. Στα μέσα Νοεμβρίου του 1940 οι Έλληνες στρατιώτες αντεπιτέθηκαν, αναγκάζοντας τους Ιταλούς να αποσυρθούν στο εσωτερικό της Αλβανίας και πετυχαίνοντας σημαντικές νίκες, μπήκαν στη Βόρεια Ήπειρο, αλλά η περαιτέρω προώθησή τους ήταν πολύ δύσκολη. Λόγω του ορεινού εδάφους και του βαρύτατου χειμώνα, τα *κρυοπαγήματα* ήταν περισσότερα από τις απώλειες της μάχης, ενώ η μεταφορά τροφίμων και πυρομαχικών δυσκόλευε όσο τα στρατεύματα απομακρύνονταν από τα ελληνικά σύνορα.

Η επιχείρηση της Ιταλίας στο μέτωπο της Αλβανίας είχε αποτύχει χάρη στο ελληνικό «ΟΧΙ», την άρνηση ενός ολόκληρου λαού να υποταγεί στις επιθυμίες των ισχυρών και να χάσει τη λευτεριά του.

Γλωσσάρι

Τορπιλισμός: Χτύπημα με υποβρύχιο βλήμα που ονομάζεται τορπίλη και προκαλεί ανατίναξη.

Τελεσίγραφο: Έγγραφο, με το οποίο οι Ιταλοί απαιτούσαν την άνευ όρων παράδοση της Ελλάδας.

Αλπινιστές: Ιταλοί στρατιώτες εξασκημένοι στον πόλεμο σε ορεινό έδαφος.

Κρυοπαγήματα: Η νέκρωση των άκρων (χειρών και ποδιών) από το υπερβολικό κρύο.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ημερήσια Διαταγή του Διοικητή του Αποσπάσματος Πίνδου Συνταγματάρχη Κων. Δαβάκη προς τους αξιωματικούς του (3 Σεπτεμβρίου 1940)

«Ο Λεωνίδας εις τας Θερμοπύλας, ο Διάκος στην Αλαμάνια είναι ηρωισμοί άφθαστοι, που σπανίως η ιστορία έχει να παρουσιάση. Εμπνευστήτε λοιπόν από το δίκαιον (;) της αποστολής μας, από την ιστορίαν μας και εμπνεύσατε και τους στρατιώτας σας. Καθένας από σας να πεισθή βαθέως ότι από αυτόν και μόνον εξαρτάται η επιτυχία. Και εάν όλοι από των Διοικήσεων μέχρι του τελευταίου Ημιονηγού ούτω σκεφθώσι και αναλόγως πράξωσι, η επιτυχία είναι εξησφαλισμένη. Μη σας τρομάξη η τυχόν υλική υπεροχή του αντιπάλου. Τον υλικόν αξίζει όσον και οι άνδρες που το χειρίζονται. Και ξέρετε πολύ καλά τι είδος άνδρες θα χειρισθούν το υλικό του αντιπάλου. Οι Επαναστάται του '21 με ξύλα και δρεπάνια αντιμετώπισαν Στρατόν της εποχής επιστημονικώς οπλισμένον χάρις εις το εξυψωμένον ηθικόν των... Σήμερον εμείς με οπλισμόν σχεδόν ισάξιον του αντιπάλου θα υστερήσωμεν των προγόνων μας; Με το ανώτερον ηθικόν μας, με το δίκαιον του αγώνος μας, με τη δύναμιν του Θεού, θα εξέλθωμεν νικηφόροι της δοκιμασίας. Η πίστις μετακινεί όρη: φανταστήτε τι κάμνει όταν πρόκειται να ωρισθή αντιμετώπος των Ιταλών».

Θεόδωρος Α. Νημάς, *Τρικαλινά*, τόμ. 28, Τρίκαλα 2008, σ. 171.

2. Η 28^η Οκτωβρίου 1940 στην Αθήνα

«Σιγά-σιγά η Αθήνα παίρνει το ύφος των μεγάλων εθνικών εορτών, κάτι που θυμίζει λχ. τα Εκατόχρονα της Ελληνικής Επανάστασης, αλλά πιο αυθόρμητα και πιο νεανικά. Καιρός θαυμάσιος, καταγάλανος ουρανός. Πλήθη νέων, με στολές της ΕΟΝ ή με πολιτικά, έχουν χυθεί στους κεντρικούς δρόμους, με λάβαρα, σημαίες, δάφνες, μουσικές. Κρατούν εικόνες του βασιλιά, του Μεταξά, του καταδρομικού Έλλη με την επιγραφή: *Δεν λησμονούμε*. Ο κόσμος συμμετέχει σ' αυτές τις εκδηλώσεις, χειροκροτεί, ζητωκραυγάζει. Είχα πολλά, παρά πολλά χρόνια να δω τέτοιο ενθουσιασμό στην Αθήνα. Αισθάνεται κανείς ένα πάθος μες στον αέρα, ένα φανατισμό, μια λεβεντιά. Ξύπνησε το ελληνικό φιλότιμο, είναι κάτι ωραίο. Και μια τέλεια εθνική ενότητα. Είναι η πρώτη φορά στη ζωή μου που αισθάνομαι τέτοια ομόνοια να βασιλεύει στον τόπο: Κανείς δεν σκέπτεται αυτή τη στιγμή ότι ο εχθρός είναι δέκα φορές ισχυρότερος, ότι ο θάνατος κρέμεται από πάνω μας μέσα σ' αυτόν τον λαμπρό ουρανό. Αισθάνομαι μια μεγάλη αγάπη για τον ελληνικό λαό, μια αγάπη γεμάτη αλληλεγγύη, στοργή και αντρική εκτίμηση. Είναι ένας όμορφος, λεβέντικος, ευγενικός και έξυπνος λαός, είναι ένας λαός που αξίζει περισσότερο από ορισμένους μεγάλους λαούς του κόσμου και ασφαλώς πολύ περισσότερο απ' αυτούς τους ξυπασμένους που ξεκίνησαν σήμερα να μας κατακτήσουν».

Γιώργος Θεοτοκάς, *Τετράδια Ημερολογίου 1939-1953*, εισαγωγή, επιμέλεια Δημήτρης Τζιόβας, Αθήνα χχ, σσ. 170-171.

3. Από το Ημερολόγιο του οπλίτη Δημήτριου Λουκάτου, Σάββατο, 22 Φεβρουαρίου 1941, συζήτηση με Ιταλούς αιχμαλώτους

«Οι συνάδελφοί μου συμπεραίνουν τα γνωστά: Γιατί ρε παιδιά! Τι φταίνει κι αυτοί! Σάμπως δεν έχουν μάννα και πατέρα; Σάμπως τον θέλουν τον πόλεμο; Ένας όμως από τους Κρητικούς της ομάδας έχει αντιρρήσεις: "Τους κερατάδες. Το ίδιο σόι είναι όλοι τους. Μπαμπέσηδες! Τι τους φυλάνε;". Κάτι καταλαβαίνουν οι Ιταλοί και με ρωτάνε. "Τι λέει αυτός;". Τους απαντώ: "Είναι θυμωμένος με τον Μουσολίνι". Ο μηχανικός της Μπολόνια προσθέτει: "Και μ' εμάς". Όσπου να ετοιμαστή η συνοδεία, κουβενιάζουμε: "Θα σας νικήσουμε, γιατί έχουμε το δίκιο με το μέρος μας. Μας επιτεθήκατε πρώτοι". Μου λέει καπνίζοντας: "Από δω που βρισκόμαστε, τώρα, ούτε εμείς μπορούμε να κουνήσουμε σας, ούτε σεις εμάς. Είμαστε τώρα καλά οχυρωμένοι. Και όλο οχυρώνομαστε. Βέβαια, το ίδιο θα κάνετε κι εσείς". "Λοιπόν, του λέω, τι θα γίνει;". "Dio lo sa"* μου λένε...».

Δημήτριος Λουκάτος, *Οπλίτης στο αλβανικό μέτωπο. Ημερολογιακές σημειώσεις, 1940-41*, Αθήνα 2001.

* Dio lo sa = Ο Θεός ξέρει

Ματιά στο παρελθόν

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1939, όταν η ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ εισέβαλε στην Πολωνία. Σύντομα εμπλέχθηκαν σ' αυτόν οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, οι ΗΠΑ και πολλά κράτη από άλλες ηπείρους.

Ο Αδόλφος Χίτλερ

Ο πόλεμος ήταν το ολέθριο επακόλουθο της αποτυχίας στην εφαρμογή των όρων ειρήνης, που είχαν τερματίσει τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο την περίοδο 1919-1920.

Γερμανοί στρατιώτες καταλαμβάνουν το Παρίσι

▲ Διαδήλωση Αθηναίων το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο

▲ Πίνακας του Έκτορα Δούκα που απεικονίζει τη μεταφορά στρατιωτικού υλικού στο πολεμικό μέτωπο από τις γυναίκες της Πίνδου, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

▲ Ελαιογραφία του Αλέξ. Αλεξανδράκη με τον τίτλο «Κατάληψη εθνικών θέσεων», Αθήνα, συλλογή οικογένειας Αλεξανδράκη

▲ Αυτοκόλλητο που κυκλοφόρησε στις ΗΠΑ το 1940-41 για τον έρανο υπέρ του αγώνα της Ελλάδας εναντίον των κατακτητών

▲ Βρετανικό σκίτσο που παρομοιάζει τον αγώνα των Ελλήνων στο μέτωπο της Αλβανίας με την αντίσταση των προγόνων τους στις Θερμοπύλες

👉 Ερωτήματα

- Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;
- Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.
- Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;